

Autor: Zbigniew Matuszewski | PAP

Fakty i emocje - czego możemy się nauczyć z obrad Okrągłego Stołu?

Dr Jakub Kufel

Narracje dotyczące Okrągłego Stołu:

- Okrągły Stół jako przykład pokojowego rozwiązywania konfliktów. Kompromis był optymalnym rozwiązaniem dla odbudowania państwa przez silnie podzielone społeczeństwo, a dialog umożliwił przeprowadzenie zmian, dzięki którym możemy żyć obecnie w wolnej Polsce i cieszyć się dobrobytem
- Kompromis z władzami komunistycznymi był błędem. Ich intencją była petryfikacja władzy, a depozytariusze tego „zgniłego kompromisu” zdradzili Polskę realizując swoje interesy
- Kompromis miał charakter taktyczny. Po zwycięstwie w wyborach czerwcowych należało rozprawić się z komunistami przejmując pełnię władzy i przeprowadzając proces dekomunizacji

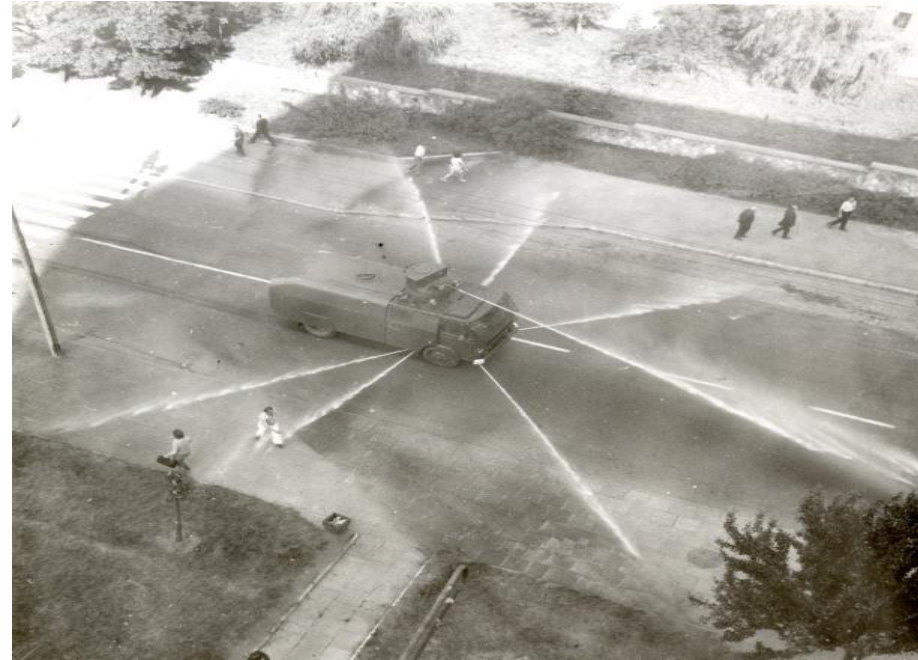

Autor nieznany | Wydawnictwo Adam Marszałek

Rozkład dyktatury komunistycznej

- Kryzysy polityczne – 56', 68', 70', 76', 80'
- Działalność opozycji demokratycznej i Kościoła katolickiego
- Reorientacja polityki zagranicznej wobec Europy Środkowej (Gorbaczow)
- Pogarszanie się nastrojów społecznych w Polsce od poł. lat 80.
- Proces deregulacji – prywatyzacji państwa komunistycznego

- Czerwiec 56' – rewolta
- Marzec 68' – kres rewizjonizmu
- Grudzień 70' - delegitymizacja
- Czerwiec 76' – prawa człowieka
- Sierpień 80' – ruch społeczny

Walki uliczne w Radomiu, czerwiec 1976
autor nieznany | Instytut Pamięci Narodowej

- 2 poł. lat 70. – ukształtowanie opozycji politycznej – program działania; pluralizm myślenia
- 80-81 – instytucjonalizacja ruchu społecznego – samoświadomość i kształtowanie kultury demokratycznej
- Wprowadzenie stanu wojennego przez władze w grudniu 1981 r. - złamanie umowy społecznej; delegalizacja „Solidarności”, zaprzepaszczenie możliwości podjęcia dialogu. 2 dominujące stanowiska:
  - koncepcja „długiego marszu”
  - koncepcja „szybkiego skoku”

W obu wypadkach działacze opozycji nie widzieli we władzach partnerów do rozmów

Członkowie Komitetu Obrony Robotników oraz Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela przed kościołem św. Krzyża w Warszawie, podczas głódówki w obronie czechosłowackich działaczy opozycyjnych Karty 77, październik 1979
fot. Janusz Krzyżewski | Ośrodek KARTA

Pierestrojka

- Dojście do władzy Michaiła Gorbaczowa - 26 kwietnia 1985 r. w Warszawie podczas spotkania przywódców państw bloku radzieckiego w Warszawie (ws. przedłużenia istnienia Układu Warszawskiego): „Każda z bratnich partii samodzielnie określa swoją politykę i jest za nią odpowiedzialna przed narodem”
- Lipiec 1986 r. na posiedzeniu KC KPZR – „nie można brać na swój kark problemów państw Europy środkowo-wschodniej” (gospodarka)

Choć nie zamierzano rezygnować z utrzymania Europy Środkowej w strefie swoich wpływów, to wobec trudności wewnętrznych nie musiało być to równoznaczne z podtrzymaniem reżimów komunistycznych:

- Wykorzystanie powiązań politycznych i gospodarczych, ale wykluczenie interwencji zbrojnej (kontakty z opozycją/kremłowskie archiwa)
- Jaruzelski długo nie wykorzystał tej możliwości działania używając „radzieckiego straszaka” w kontaktach z opozycją

Zmiana paradygmatu myślenia opozycji

Adam Michnik - „Takie czasy, rzecz o kompromisie”:

„Warunkiem niezbędnym pokojowej realizacji przeobrażeń społecznych czy politycznych jest osiągnięcie kompromisu sił postulujących reformy ze skłonnyymi do ugody odłamami klasy rządzącej”

- postawa sprzeciwu, a nie skłonność do ustępstw miały wymusić na rządzących potrzebę podjęcia dialogu
- podjęcie jakichkolwiek rozmów nie było jednak możliwe bez zgody na ponowną rejestrację „Solidarności”

Bronisław Geremek w piśmie „Dwadzieścia Jeden”:

„pierwszym krokiem musi być wzajemne uznanie partnerów i uszanowanie ich tożsamości” – bez uznania „Solidarności” nie mogło być mowy o kompromisie

Sprzeciw środowisk niepodległościowych; narodziny nowych organizacji

Nastroje społeczne

- grudzień 1985 r. – 46% badanych ocenia sytuację gospodarczą jako złą, grudzień 1986 r.-58,5%, kwiecień 1987 r. – 69,1%
- Reakcja władz – wrzesień 1986 r. – zwolnienie więźniów politycznych; nie uspokaja to nastrojów społecznych

Rozkład aparatu partyjnego

- Zastąpienie aparatu partyjnego przez wojsko po wprowadzeniu stanu wojennego – rozregulowanie centrum decyzyjnego (rywalizacja grup biurokratycznych)
- OPZZ pod przywództwem Alfreda Miodowicza od 1986 r. kontestuje politykę rządu Zbigniewa Messnera – obalenie rządu utorowało drogę Mieczysławowi Rakowskiemu
- Prywatyzacja państwa komunistycznego – uwłaszczenie nomenklatury – przekształcenie kapitału politycznego w kapitał ekonomiczny (spółki nomenklaturowe)
- „zmęczenie materiału”; wprowadzenie nowych ludzi i dozowanej liberalizacji – mimo tego nie uspokoilo to nastrojów społecznych

Strajki – wiosna 1988

- 25 kwietnia 1988 r. – wybuch strajku komunikacji miejskiej w Bydgoszczy – zapalnik; strajk w Hucie im. Lenina
- 2 maja 1988 r. – strajk w Stoczni Gdańskiej - żądanie zalegalizowania NSZZ „Solidarność”
- propozycja podjęcia rozmów – zgoda gen. Jaruzelskiego pod warunkiem zakończenia strajków
- 4-5 maja – pacyfikacja Huty im. Lenina przez oddziały ZOMO (zamrożenie dialogu)
- Zakończenie strajku w Stoczni Gdańskiej

- 3 czerwca Stanisław Ciosek (za pośrednictwem Kościoła) składa ofertę opozycji: mniejszościowy udział we władzy w zamian za rezygnację z przywrócenia zdelegalizowanej „Solidarności”
- 15 sierpnia strajk w kopalni Manifest Lipcowy; dociera do Stoczni im. Lenina
- Jaruzelski porzuca „konceptję kooptacji” na rzecz „manewru negocjacyjnego”; odejście od rozwiązań siłowych:
  - 31 sierpnia 1988 r. w Warszawie – 1 spotkanie Czesława Kiszczaka i Lecha Wałęsy dotyczące „kształtu polskiego ruchu związkowego”; w spotkaniu uczestniczy bp Jerzy Dąbrowski;

Zakończenie strajków bez rezultatu; choć pokazały one siłę mobilizacyjną „Solidarności”

Nastroje w Partii

Gen. Wojciech Jaruzelski: „Rozmowy z Wałęsą, to nie nasza Canossa”; zapowiedź zwołania OS miała:

- zapewnić Partii kilka miesięcy spokoju,
- umożliwić przeprowadzenie wyborów do Sejmu
- otworzyć na możliwość wsparcia ekonomicznego ze strony zachodu, co bez „Solidarności” nie było możliwe

Styczeń 1989 r. Plenum KC PZPR: przyjęcie „Stanowiska w sprawie pluralizmu politycznego i pluralizmu związkowego” (143 głosy za, 32 przeciw, 14 wstrzymujących) otwiera drogę do rozpoczęcia obrad

Obrady Okrągłego Stołu – „ucieczka do przodu”

6 lutego przy Okrągłym Stole w Pałacu Namiestnikowskim w Warszawie zasiedli przedstawiciele strony rządowo-koalicyjnej na czele z gen. Czesławem Kiszczakiem, strony opozycyjno-solidarnościowej, której liderem był Lech Wałęsa oraz przedstawiciele Kościoła.

3 główne zespoły:

ds. reform politycznych (Janusz Reykowski/Bronisław Geremek)

ds. pluralizmu związkowego (Aleksander Kwaśniewski/Tadeusz Mazowiecki/Romuald Sosnowski)

ds. gospodarki i polityki społecznej (Władysław Baka/Witold Trzeciakowski)

oraz w licznych podzespołach i grupach roboczych, a także podczas nieformalnych spotkań w Magdalence

W negocjacjach wzięło udział 452 osoby

Zakończenie obrad Okrągłego Stołu, od lewej: Tadeusz Mazowiecki, Lech Wałęsa, Warszawa, 5 kwietnia 1989
fot. Anna Beata Bohdziewicz | Europejskie Centrum

- Ordynacja wyborcza
  - Solidarność: zgoda na niedemokratyczne wybory, ale ograniczone do 1 kadencji
  - Rząd: Chęć uzyskania wpływu na to, kto konkretnie będzie reprezentował opozycję skreślanie z list osób „naruszających zasady konstytucyjne”; lista krajowa złożona ostatecznie z kandydatów rządowych (fatalny błąd)
- Relacje między Sejmem i Senatem
  - Rząd: Impas dotyczący podziału mandatów przełamany przez Aleksandra Kwaśniewskiego – propozycja wolnych wyborów do Senatu; zgoda rządu – kalkulacja, że „S” zdobędzie mandaty w dużych miastach (po 2 senatorów z 49 województw; z wyj. Warszawy i Katowic)
  - Solidarność: Zgoda na proporcje 65% do 35% w Sejmie (161 mandatów dla kandydatów bezpartyjnych)
- Kompetencje prezydenta
  - Rząd: szerokie kompetencje Prezydenta – gwarant wpływów (Jaruzelski)
  - Solidarność: zgoda na wybór Prezydenta przez Zgromadzenie Narodowe na 6-letnią kadencję

Protesty

- Biuro studiów MSW – grudzień 1988: „Niektóre kręgi młodzieży stały się bardziej radykalnie nastawione do Partii niż ich duchowi ojcowie z lat 1980-1981”; zwalczanie sił i osób „o tendencjach ugodowych”
- 17 luty 1989 r. – wiec na krakowskim Rynku Głównym z okazji 8. rocznicy rejestracji NZS rozpędzony przez ZOMO; kolejne protesty
- Wzbierająca fala strajkowa – w marcu 260 strajków; ok. 100 tys. osób
- 4 marca – Kongres Opozycji Antyustrojowej: KPN, PPS-Rewolucja Demokratyczna, Solidarność Walcząca, Ruch „Wolność i Pokój” – chęć doprowadzenia do w pełni wolnych wyborów
- Tonujące działania władz i opozycji; nacisk na zakończenie rozmów w celu rozładowania fali strajkowej

Porozumienie

- 5 kwietnia 1989 r. – podpisanie Porozumienia Okrągłego Stołu
- utworzenie Senatu wybory większościowe (100 senatorów)
- wybory do Sejmu zgodne z podziałem – 65% miejsc (299 mandatów) dla strony rządowej, 35% dla kandydatów niezależnych; zwiększenie jego roli
- utworzenie urzędu Prezydenta, wybór przez Zgromadzenie Narodowe; kadencja – 6 lat
- likwidacja Rady Państwa
- zmiana prawa o stowarzyszeniach (możliwość rejestracji NSZZ „S”, NZS, NSZZ RI)
- przyjęcie „Stanowiska w sprawie polityki społecznej i gospodarczej oraz reform systemowych”

Protokół rozbieżności: nie udało się ograniczyć zakresu nomenklatury w gospodarce, uzgodnić reformy prawa i sądownictwa, stworzyć podstaw samorządu terytorialnego, przełamać monopolu w środkach masowego przekazu (prawo do emitowania raz na tydzień półgodzinnej audycji w telewizji i godzinne w radio i zgoda na wydawanie niezależnej prasy)

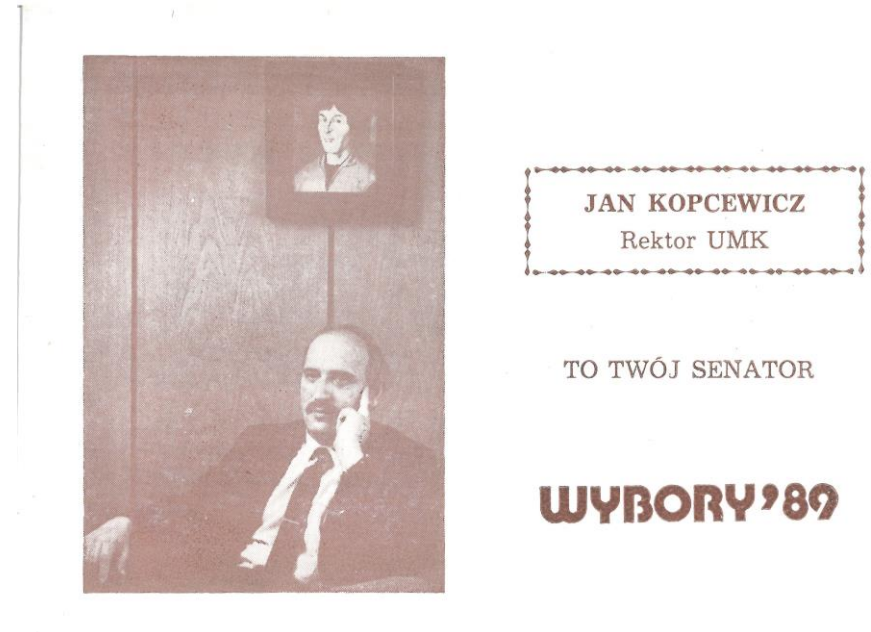
Kierownictwo PZPR dąży do przeprowadzenia wyborów w krótkim terminie (1 tura – 4 czerwca)

Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej:

- w Sejmie miało zasiadać 460, w Senacie 100 parlamentarzystów
- Byli oni wybierani w głosowaniu równym, bezpośrednim i tajnym – na okres 4 lat
- Wyborcy mieli możliwość oddawania głosów na kandydatów do Sejmu i Senatu w okręgach wyborczych
- Kandydaci na posłów mogli także startować z tzw. krajowej listy wyborczej, z której to mandat uzyskiwała osoba, która otrzymała powyżej 50% poprawnie oddanych głosów
- do parlamentu w pierwszej turze wyborów dostawał się ten kandydat, na którego głos oddało powyżej 50% uprawnionych do głosowania. Jeśli żadna z osób ubiegających się o mandat nie przekroczyła tego progu, w drugiej turze wystarczyła zwykła większość głosów

17 kwietnia 1989 r. – rejestracja „Solidarności” na podstawie nowego „prawa o stowarzyszeniach”

- Kandydaci nie afiszowanie się przynależnością partyjną:
„Opowiadaj się za Osobami, a nie symbolami”
- Doświadczeni fachowcy, którzy pracują na rzecz prostych obywateli Na ulotce Mariana Lipińskiego czytamy:
„Nie możemy licytować się w odwetach i żądaniach.
Najważniejsze jest, aby z różnic w poglądach związkowców wynikało coś lepszego, konkretnego, coś dla zwykłego człowieka”
- Namawiano wyborców do tego, żeby nie skreślali nazwisk z tzw. krajowej listy wyborczej. Głosowanie bez skreśleń utrwaliło się głęboko w pamięci części polskich obywateli, dla których było ono wyrazem patriotyzmu

Autor nieznanym | Europejskie Centrum Solidarności

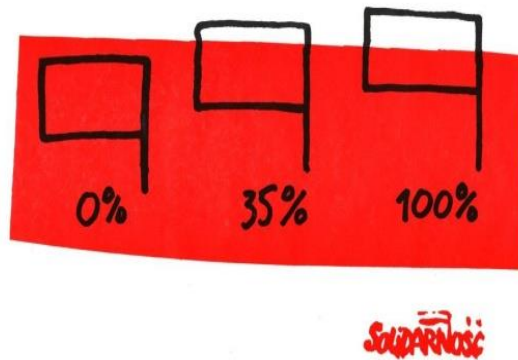
Kampania wyborcza strony solidarnościowej

- 8 kwietnia 1989 roku powołano w Warszawie Komitet Obywatelski „Solidarność”, którego celem było „zorganizowanie i przeprowadzenie kampanii wyborczej dla kandydatów opozycyjno-solidarnościowej – start kandydatów po szyldem „Solidarności”
- Finansowanie kampanii strony solidarnościowej opierało się w dużej mierze na wpłatach pieniężnych od obywateli. KO drukował specjalne cegiełki wyborcze, za pomocą, których wyborcy mogli wesprzeć swoich kandydatów
- Inspiracja do działań podparta autorytetem Kościoła i opozycyjny rodowód odróżniały kandydatów „swoich” od „obcych”, fotografowano ich z liderem „Solidarności” i umieszczano na plakatach wyborczych z podpisem LW i prośbą o oddanie głosu
- Poglądy polityczne poszczególnych osób i ich programy wyborcze schodziły na dalszy plan. Zjednoczeni pod sztandarami „Solidarności” za podstawowy cel uznali zdobycie takiej liczby mandatów, która umożliwiłaby opozycji blokowanie postanowień
- Biało-czerwone barwy, „solidarnościowa” symbolika i patriotyczna retoryka

Plakaty wyborcze

autor nieznanym | Europejskie Centrum Solidarności

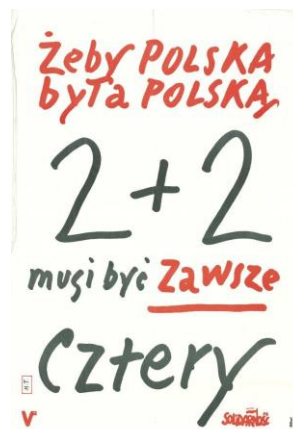
autor: Andrzej Budek | Europejskie Centrum Solidarności

autor: Aleksandra Król, Jacek Marczewski | Europejskie Centrum Solidarności

autor nieznanym | Europejskie Centrum Solidarności

autor: Henryk Tomaszewski | Europejskie Centrum Solidarności

autor: Tomasz Sarnecki | Europejskie Centrum Solidarności

Dopisek „Nie ma wolności bez Solidarności”: „Czujemy się związani z Solidarności, lecz zamierzamy przedstawić poglądy i opinie całego niezależnego społeczeństwa:

- Płaszczyzna informacyjna: Opozycja MY – ONI np. „Nasi w Paryżu”, „Nasze wyniki” vs. „Będą nas skreślać” (bandwagon effect)
- Kampania frekwencyjna: „elementarz wyborczy” – informowanie elektoratu o sposobie głosowania; „Nie śpij, bo Cię przegłosują”, „Nie głosując przez lenistwo, oddasz mandat komunistom” – chęć przekonania, że wybory czerwcowe są pierwszymi, w których głos poszczególnych osób coś znaczy (odpowiedzialność za zmianę)
- Promocja kandydatów KO: pełne poparcie Lecha Wałęsy (plakaty)

O Lechu i Jarosławie Kaczyńskim (GW, „Bliźniaki do Senatu”): „Cechy osobiste mają identyczne: poczucie humoru, inteligencję, upór, stanowczość i flegmatyczny spokój, który nie opuścił ich nawet w dramatycznych momentach oblężenia Stoczni”

autor: Andrzej Budek | Europejskie Centrum Solidarności

Sukces „strony solidarnościowej”

Po I turze wyborów: „Radość i chwila namysłu”:

- Mobilizacja elektoratu, aby doprowadzić zwycięstwo do końca „Uzupełnij drużynę Wałęsy”
- Namawianie do wyboru tych kandydatów strony rządowej, którzy w największym stopniu mogli wyrazić zgodę na wprowadzenie demokratycznych zmian „Wybierz partnerów wśród przeciwników”
- Duża obawa o to, czy władza zaakceptuje wyniki wyborów

„Wasz prezydent, nasz premier”

- Utworzenie pierwszego niekomunistycznego rządu pod przewodnictwem Tadeusza Mazowieckiego. Zapoczątkowało to proces zmian, które doprowadziły do przywrócenia gospodarki rynkowej i wprowadzenia w Polsce ustroju demokratycznego.

autor: Chris Niedenthal | Europejskie Centrum Solidarności